

is igényli, kritikai továbbgondolásra is szükség van, de most már hosszú ideig a sokak fáradságos munkájának eredményeként megjelent 11. kiadás elveinek alapján.

PAPP György

JELES NÉPKÖLTÉSI SZÖVEGGYŰJTEMÉNY

Katona Imre—Lábadai Károly: *Szedem szép rózsámat*. Népi mondókák versek, dalok a Drávaszögből és Szlavóniából. Forum Könyvkiadó Újvidék, 1986

Az utóbbi években mind többet hallat magáról Drávaszög és Szlavónia magyarságának népköltészete. A szorgalmas gyűjtőmunkát sorban követik a feldolgozott néprajzi anyag publikációi. Eddig a balladaanyagga (*Erdők, mezők, vadligetek*), a találókérdés-gyűjteménnyel (*Hold letette Nap felkaptá*) és a proverbiumokat tartalmazó kötettel (*Abogy rakott tüzed*) ismerkedett meg az érdeklődő, most e sorozat újabb gyűjteményé vehetjük kezünkbe Katona Imre és Lábadai Károly válogatásában, feldolgozásában. A terjedelmes anyagból a válogatók a népi mondókákat verseket, dalokat tárják az olvasó elé. Céljuk kettős: nemcsak a szakemberek számára, hanem az érdeklődőknek is — főleg a diákoknak — szánják gyűjteményüket. Ezért rövid műfaji ismertetőt adnak minden alkalommal, és gazdag jegyzetanyagot a fejezetek, részek végén (az előadás alkalmairól, az előforduló tájszavakról és gyakran a másutt ismerpárhuzamokra is felhívják a figyelmet).

A válogatásnál főleg a kéziratos anyagot részesítették előnyben, fél ezernél is több szöveg mintegy negyven százaléka most jelent meg először nyomtatásban, s emellett olyan jeles szakemberek gyűjtéseit is felhasználták, mint Penavin Olga, Kiss, Lajos, Katona Imre, Garay Ákos Lábadai Károly, Bóna Júlia.

A gyűjtések egyenlenségeiből területi-műfaji aránytalanságok adódnak, így pl. Szlavónia 60, Drávaszög 40 százalékkal van jelen az anyagban. Kórógy és Kopács a leggazdagabb anyaggal büszkélkedhet, de többi 11 helység sem marad el a helyi sajátosságokat őrző szövegekben noha gyakran csak egy-két adattal van jelen. A szövegeket a főbb nyelvjárási jellegzetességek feltüntetésével olvashatjuk, alattuk pedig az adatot, amit a gyűjtők följegyeztek. Sajnos, dallam nélkül olvashatjuk a különféle dalszövegeket (helyszűke miatt?), bár minden egyes szöveg alatt feltüntették, hogy dallammal került-e feljegyzésre.

A 340 oldalas gyűjteményben az említett műfajok (mondókák, versek, dalok) feldolgozása az emberi élet és az év menete, valamint az al-

almszövegek és a mondanivaló szempontjából történt. A gyermekkor költészete (születés, névadás, alatók, játékos mondókák, csúfolók, csoportos átékok), a verses illem- és életszabályok (idő és termésjóslás, munkanondókák), ünnepi köszöntők, a legény- és leányélet dalai (párosítók, táncdalok), a szerelmi népdalok (egyik leggazdagabb fejezete a gyűjteménynek), lakodalmi mondókák, kurjantások, bordalok és mulatónóták, réfás és gúnyos dalok, a falusi munkák és foglalkozások dalai, panasz-átokdalok, keservek, sirató- és virrasztóénekek, siratóparódiák, valamint bújdosóénekek, betyárdalok és rabénekek színes koszorúja mutatja a vidéken mintegy 100 éve folyó néprajzi-népköltészeti gyűjtésen kívül a líra sokrétűségét, gazdagságát.

Szlavóniában, ha vendégségben valakinek bor helyett vizet kínáltak, azt mondta: „Malmot hajtson, / Szennyest mosson, / Az én torkomba ne usson!” Rétfalun a libatömő asszonyok pedig két szólamra énekeltek a 10-as években tömés közben: „Kukoricát ide be: / Ne, ne, ne, ne, ne: / Rézkrajcárt a bögyedbe, / Ne, ne, ne, ne! / Liba, liba, ne, te, ne! / Ne, ne, ne, ne. / Mártonra lesz pecsenye. / Ne, ne, ne, ne.” A rézkrajcár a szép, árva májat és zsírt, újabb magyarázat szerint a könnyebb emésztést volt hivatva elősegíteni, de inkább az itatóedény fenekére szokták tenni; Márton napjára pedig ludat szoktak vágni.

A szerelem (szerelmes) szépségét mutatja be a kórógyi dalrészlet: „... A két karja liliomszál; / Csöcse van bécsi retেকből, / Szömöldöke nind selyömből, / Aszószőlőből a nyaka, / Nádmézből meg az ajaka: ...” melynek legrégebb változatát Kopácson jegyezték fel az 1820-as években. A Szentlászlón feljegyzett „Siralmas volt nékem / Világra születnem” kezdetű keserves viszont a gyűjtemény egyik ritkasága és fő értéke: 17. század végi siraloméneke, melyet a versfők tanúsága szerint Dobai István szerzett. Ékes bizonyítéka ez a példa annak, hogyan vált közkinccsé, és mennyire nem fontos az előadó személye, mert bárki sajátjaként énekelheti, szükség esetén alakíthat is a szövegen.

A gyűjtemény anyagát majdnem 100 énekestől jegyezték le, közöttük több a nő (átlagkor: 60 év), úgy látszik a férfiak (átlagkor: 70 év) kevésbé szöveget tudtak.

A *Függelékben* a rövidítések jegyzéke mellett a felhasznált forrásmunkákat találjuk, külön a nyomtatott műveket és külön a kéziratos forrásokat.

A kötet anyagának ismeretében elmondhatjuk, hogy a rövidebb-hosszabb lírai szövegek ilyen feldolgozása, a mozaikdarabok megfelelő elhelyezése adja a tájegység népi tudatának egészét, még akkor is, ha itt-ott a mozaikkép kissé hiányos marad. Katona és Lábadi gyűjteménye, a *Szedem szép rózsámat* szakkönyvként és oktatási segédkönyvként egyaránt megfelel céljának.

SARVÁRI V. Zsuzsa